Др Драган Вујисић,
доцент, Полицијска академија, Београд

Правни положај мањине у друштвима капитала

Резиме

Статус мањинских акционара, односно чланова друштва капитала имају акционари, односно чланови друштва који имају или представљају најмање десетину основног капитала или статутом одређени мањи део.

Законом о предузећима подробно је уређен правни положај мањинских акционара, односно чланова друштва капитала, односно предвиђен је већи број инструмената заштите њихових интереса. Тако: мањински акционари, односно чланови могу подићи (деривативну) тужбу против чланова управе за накнаду штете коју друштву, односно власницима својом одлуком проузрокују чланови управе (ако скупштина на њихов захтев не покрене поступак у року од 30 дана од дана подношења захтева, осим у хитним случајевима и у случају када чланови управе имају већину гласова у скупштини); могу подићи тужбу против чланова надзорног одбора за накнаду штете коју друштву, у вршењу овлашћења, проузрокују; могу покренути поступак пред надлежним судом против одлуке органа друштва коју сматрају незаконитом (ако скупштина на њихов захтев не покрене поступак у року од 30 дана од дана подношења захтева); могу од законом одређеног сазивача, писмено захтевати да сазове скупштину друштва уз навођење разлога за то и питања о којима би требало да одлучује (ако се скупштина не састане имају право на откуп акција, односно удела од стране друштва); могу да писмено захтевају од законом одређеног сазивача скупштине друштва да одређено питање уврсти у дневни ред скупштине, уз навођење разлога за то (допуна дневног реда); у случају кад једно друштво стекне већинско учешће у

другом друштву, дужно је на захтев било ког члана зависног друштва да откупи његове акције, односно уделе, или их замени за акције, односно уделе матичног друштва; право на откуп акција, односно удела имају и акционари, односно чланови друштва које се спојило са другим друштвом или припојило другом друштву, који се противе статусној промени.

***Кључне речи**: мањински акционари и чланови, накнада штете, поништај незаконите одлуке, повезивање предузећа, статусне промене.*

Уводне напомене

Предузеће представља интересну заједницу власника, запослених и поверилаца предузећа. Интересну заједницу власника, засновану пре свега на профиту, чине сви акционари код акционарског друштва, односно чланови код друштва с ограниченом одговорношћу као колективитет (корпоративни, општи интерес). Међутим, исто тако и акционари, односно чланови који поседују већински или контролни пакет акција, односно удела, појединачни акционари, односно чланови (индивидуални интерес) и акционари, односно чланови који поседују мањински пакет акција, односно удела. Синтеза свих ових интереса предуслов је успешног рада и пословања предузећа.

Корпоративни интерес, по правилу, треба да буде израз интереса свих акционара, односно чланова (једногласност). У пракси, то је готово немогуће увек постићи. Стога се он задовољава у вољи већине тј. акционара, односно чланова који поседују већински или контролни пакет акција, односно удела. Већина, природно, подразумева и постојање мањине. Њу представљају акционари, односно чланови који поседују мањински пакет акција, односно удела. Како се интереси већине разликују, па и супростављају интересима мањине, то може угрозити не само интерес мањине него и читавог предузећа. Стога се поставља питање успостављања равнотеже права и интереса већине и права и интереса мањине за складно функционисање предузећа. Према Закону о предузећима[1)] (у даљем тексту: ЗОП) статус мањине у друштвима капитала имају акционари, односно чланови (један или више) који имају или представљају најмање десетину основног капитала или статутом одређени мањи део. Посебну категорију чини индивидуални акционар, односно члан друштва (појединачни акционар, односно члан независно од врсте, класе и номиналне вредности акције, односно удела, као и од односа вредности његове акције, односно удела према основном капиталу друштва).

ЗОП, с једне стране, садржи норме које су, индиректно, у функцији заштите мањине у друштвима капитала, односно у функцији превентивног спречавања сукоба већине и мањине, које су претпоставка складног функционисања предузећа у условима постојања различитих интереса његових власника; норме, правила и претпоставке које су синоними остваривања општег интереса: предузеће је дужно

1. Сл. лист СРЈ, бр. 29/96.

да послује у складу са законом, добрим пословним обичајима и пословним моралом[2)]; чланови управе и извршног одбора директора дужни су да врше своје функције у интересу друштва и у вођењу послова поступају с пажњом доброг привредника (доминација интереса друштва)[3)]; акционари, односно чланови имају тзв. право представљања (право учествовања и право гласа у скупштини); акционари, односно чланову дужни су да буду лојални друштву (клаузула конкуренције, клаузула конфликтности интереса и др.); акционари с акцијама, односно чланови с уделима исте врсте и класе, једнаке номиналне вредности радноправни су (начело равноправности); консезус о појединим питањима (смањење права, односно повећавање обавеза утврђених оснивачким актом) и др. Предоминантан положај већине може и статутом бити умањен, односно усклађен: нпр. утврђивањем највећег броја гласова сваког акционара, односно члана у скупштини и сл.

ЗОП, с друге стране, садржи и норме које су, директно, у функцији заштите мањине у друштвима капитала (тужба за накнаду штете, тужба за поништај незаконите одлуке, сазивање седнице скупштине друштва и допуна дневног реда, заштита код повезивања и статусних промена предузећа и др.). Интерес мањине може бити угрожен како од стране већинских власника непосредно, тако и од стране органа друштва (управе, надзорног одбора или скупштине било да је она донела неку одлуку која угрожава појединог члана или више чланова друштва или да је такву одлуку донео управни одбор, а да ју је скупштина, односно већина у скупштини потврдила или одбила да поништи). Заштиту својих права мањина може тражити, пре свега, кад су понашањем већине непосредно угрожени њени интереси (накнада штете, откуп акција, односно удела и сл.). Али и онда када су угрожени интереси самог друштва, а орган друштва (скупштина, надзорни одбор) који је задужен да се стара о заштити тих интереса ништа не предузима (поништај незаконите одлуке, контрола законитости рада управе у конкретном питању и сл.). Заштиту својих права мањина може тражити како поводом повреде оних законских и статутарних одредби и правила којима су мањини непосредно дата одређена права (приоритетно право код повећања основног капитала и сл.), тако и поводом повреде општих одредби о понашању већине, органа друштва или самог друштва као правног лица (незаконито, нестатутарно, штетно, нелојално понашање).[4)]

Тужба за накнаду штете

Упоредно право познаје три врсте тужби за заштиту мањинских акционара, односно чланова: индивидуалну (подиже акционар, односно члан друштва против друштва ради заштите, признања или извршења неког права које припада том

2. Закон о предузећима, чл. 15.
3. Закон о предузећима, чл. 268.
4. Види, Р. Прица, Судска заштита мањине у друштвима капитала, Правни живот, Београд, бр. 1-2/1992, стр. 176; Р. Вукадиновић, Правни статус мањинских власника у Закону о предузећима и инвестициони интерес, Право и привреда, Београд, бр. 1-4/1994, стр.78.

члану), дериватну (подиже акционар, односно члан уместо друштва и за рачун друштва; досуђена накнада штете припада друштву) и колективну тужбу (акционар, односно члан тужи друштво за признавање, односно извршење права које њему припада, али уједно је и у интересу других акционара, односно чланова који су у истом положају).[5] ЗОП познаје дериватну и индивидуалну тужбу.

1. Чланови управе одговарају солидарно за штету коју својом одлуком проузрокују предузећу, повериоцима и власницима ако је та одлука донесена грубом непажњом или с намером да се штета проузрокује (нехат не даје основ за одговорност). Члан управе не сноси одговорност ако издвоји своје мишљење у записник. Право на накнаду штете коју предузећу, власницима и повериоцима својом одлуком проузрокују чланови управе остварује се у судском поступку.[6]

Тужбу против чланова управе могу подићи, осим скупштине, управног одбора (ако се ради о одлуци коју је донео директор), надзорног одбора и поверилаца предузећа чија потраживања износе најмање десетину основног капитала, и мањински акционари, односно чланови.[7] Мањински акционари, односно чланови (исто и управни одбор, надзорни одбор и повериоци) могу подићи тужбу ако претходно поднесу захтев скупштини да она покрене поступак пред надлежним судом, па скупштина не покрене поступак у року од 30 дана од дана када јој је поднет захтев. Изузетак од обавезе претходног обраћања скупштини постоји у два случаја. Прво, мањински акционари, односно чланови (исто и управни одбор, надзорни одбор и повериоци) поступак могу непосредно тј. одмах, без претходног обраћања скупштини, покренути у хитним случајевима (када постоји опасност да се друштву извршењем одлуке проузрокује штета). Друго, мањински акционари, односно чланови (исто и надзорни одбор и повериоци) могу покренути поступак без претходног обраћања скупштини у случају када чланови управе имају већину гласова у скупштини (јер, логично је да ће чланови управе блокирати одлуку скупштине о покретању поступка, те је несврсисходно укључивање скупштине[8]).

Надлежност мањинских акционара, односно чланова за покретање поступка за накнаду штете произилази отуда што одлуком управе и њима може бити причињена штета, односно, штета која је наступила за друштво одлуком управе одра-

5. Види, Б. Grossfield, Management and Control of Marketable Share Companies, International Encyclopedia of Comparative Law; Gower, Principles of Modern Company Law, London, 1992; Р. Прица, нав. дело, стр. 176.
6. Закон о предузећима, чл. 72-75; детаљније, Д. Голубовић, Дериватна тужба – инструмент заштите мањинских интереса, Правни живот, Београд, бр. 11/95, стр. 60 – 66.
7. У немачком праву, дериватну тужбу могу подићи акционари који у основном капиталу друштва имају учешће од 1/10 (чл. 147. Закона о акционарским друштвима). У француском праву дериватну тужбу може подићи сваки акционар, односно члан независно од процентуалног учешћа у основном капиталу (чл. 52 и 245 Закона о трговачким друштвима). То је могуће и према нашем ЗОП-у, делом одредбе ...акционари, односно чланови који имају или представљају најмање десетину основног капитала или статутом одређени мањи део...
8. М. Васиљевић, Коментар Закона о предузећима, Београд, 1996, стр. 92.

жава се и на њихову имовину. У вези са тим, досуђена накнада штете друштву тиче се и њих, јер делује на укупно финансијско стање друштва.

Активна легитимација акционара, односно чланова друштва везује се за статус акционара, односно члана у тренутку подизања тужбе, а не проузроковања штете.[9] На то указује део одредбе чл. 73. ст.1. ЗОП где се каже: ...чланови и акционари који имају или представљају... То би истовремено значило и да се, уколико је тужба подигнута од стране нпр. једног акционара, односно члана који има или представља најмање десетину основног капитала или статутом одређени мањи део, поступак по тужби обуставља уколико тужилац у току судског спора изгуби својство акционара, с тим да би суд могао дозволити другом акционару да настави поступак.[10] Услов за то био би да тај други акционар, односно члан (један или више њих) има или представља најмање десетину основног капитала или статутом одређени мањи део. С друге стране, пак, ако је тужба подигнута од стране више акционара, односно чланова друштва као мањинских акционара, односно чланова, чињеница да је за време трајања спора неко од њих одустао од спора или изгубио својство члана друштва, не утиче на даљи ток поступка.

Поступак за накнаду штете могу покренути и мањински акционари, односно чланови повезаних предузећа, односно матичног предузећа за накнаду штете зависном предузећу (према зависном предузећу) и обратно зависног предузећа према матичном предузећу (вишеструка деривација).

Мањински акционари, односно чланови који покрену поступак за накнаду штете дужни су да о томе обавесте друштво. Обавештавање друштва (пре свега, када је поступак покренут без претходног обраћања скупштини са захтевом да она покрене поступак) може да доведе и да само друштво узме учешће у текућој парници као умешач на страни тужиоца или да ступи у парницу наместо тужиоца и тако накнадно стекне страначко својство услед процесне сукцесије.

У парници остварени износ накнаде штете припада друштву. Дакле, накнада штете не може да припада власницима (ни мањинским акционарима, односно члановима) или повериоцима као тужиоцима. Акционари, односно чланови када успеју с тужбеним захтевом, у целини или делимично, имају право на накнаду трошкова од друштва (потпуна или делимична накнада трошкова). Они могу да користе и тзв. интервенцијске ефекте пресуде из парнице за накнаду штете друштву у евентуалној парници коју би покренули против друштва ради реализације стеченог права на накнаду трошкова. У случају неуспеха у спору, односно ако суд одбије тужбени захтев сами сносе све трошкове поступка (тада, чланови управе као тужени имају право да захтевају од њих накнаду трошкова које су имали у вези са парницом).

9. У немачком праву, мањински акционари могу подићи тужбу ако су акције стекли пуноважним правним послом најмање три месеца пре подизања дериватне тужбе (чл. 147. ст. 1. Закона о акционарским друштвима).
10. B. Grossfield, Management and Control of Marketable Share Companies, стр. 122.

По тужби за накнаду штете суд може, поред накнаде штете, поништити оспорену одлуку, односно правни посао ако је могућа реституција или ако то не проузрокује штету трећем савесном лицу.

Право на подношење тужбе застарева у року од 90 дана од дана сазнања за одлуку, а најдоцније у року од 3 године од дана доношења одлуке.

Мањински акционари, односно чланови у диспонирању правом на накнаду штете, у одрицању од будућег вршења права на накнаду штете и одрицању од права да се тражи правна заштита не могу бити унапред и безусловно условљени.[11]. Јер, одредбе оснивачког акта или статута којима се предвиђа претходно мишљење или одобрење скупштине или управе за подношење тужбе у име друштва, или којима се предвиђа одрицање од подношења те тужбе ништаве су. Такође, одлуком скупштине акционара и чланова не може се забранити подношење тужбе по основу одговорности чланова управе.

2. Мањински акционари, односно чланови могу, такође, поднети тужбу за накнаду штете и против чланова надзорног одбора који су одговорни друштву за штету коју у вршењу овлашћења проузрокују намерно или грубом непажњом (одговорност за своју кривицу), као и одговорних за штету проузроковану одлуком чланова управе ако су за ту одлуку знали или морали знати, а о томе нису обавестили скупштину (одговорност за туђу кривицу). Они се морају претходно обратити скупштини за захтевом за покртање поступка против чланова надзорног одбора у року од 30 дана од дана подношења захтева. Уколико скупштина у том року не покрене поступак тада то могу урадити мањински акционари, односно чланови друштва (исто и управни одбор и повериоци друштва). У хитним случајевима могу покренути поступак и одмах, без претходног обраћања скупштини.

Права и обавезе мањинских акционара, односно чланова као активно легитимисаних субјеката за покретање и вођење поступка против чланова надзорног одбора за накнаду штете, иста су као и код покретање и вођење поступка против чланова управе за накнаду штете (обавештвање друштва о покренутом поступку, накнада штете припада друштву у случају успеха у спору, право на накнада трошкова од друштва ако успеју с тужбеним захтевом). [12]

3. ЗОП утврђује више случајева посебне одговорности управе друштва капитала, када чланови управе одговарају за штету акционарском друштву. Тако, чланови управе дужни су да акционарском друштву накнаде штету ако су супротно овом закону: вратили улоге акционарима; платили камате или дивиденде акционарима; уписивали, стицали, узимали у залог или повлачили сопствене акције друштва или другог друштва; издавали акције пре укупног плаћања номиналног или вишег емисионог износа; поделили имовину друштва; извршили плаћање кад настане платежна неспособност друштва или његова презадуженост; издали акције код

11. Г. Станковић, Маргиналије уз одредбе Закона о предузећима о остваривању права на накнаду штете причињене предузећу, Право и привреда, Београд, бр. 5-8/1997, стр. 579.
12. Закон о предузећима, чл. 76. и 280. ст. 2.

условног повећања капитала у супротности с одређеном наменом или пре укупног плаћања њихове противвредности.[13)]

Поступак за накнаду штете покреће се тужбом пред надлежним судом. Тужбу може подићи друштво, по одлуци скупштине, акционари и повериоци (дериватним тужбама). Акционари подижу тужбу у складу с овим законом (ЗОП-ом). То значи да у погледу активне легитимације акционара важи речено код опште одговорности (акционари који имају или представљају најмање десетину основног капитала друштва или статутом одређни мањи део; активна легитимација акционара везује се за статус акционара за тренутак подизања тужбе, а не тренутак проузроковања шете и др.).

За разлику од опште одговорности, одговорност чланова управе се не редукује на грубу непажњу и намеру. Дакле, одговара се и за немар. Одговарајућа правила код опште одговорности важе и у случајевима посебне одговорности чланова управе (солидарна одговорност чланова управе, ослобађање од одговорности, искључење забране или ограничења права на подизање тужбе, претходно подношење захтева скупштини за покретање поступка пред надлежним судом, осим у прописаним изузецима, обавештавање друштва о покренутом поступку, право на накнаду трошкова у случају успеха с тужбеним захтевом, хитност поступка).

4. Осим дериватне тужбе акционар, односно члан друштва капитала има право на подизање и индивидуалне тужбе за накнаду штете која му је причињена одлуком органа друштва. Индивидуална тужба може се поднети против друштва, односно чланова управе који су одлуку донели грубом непажњом или с намером да се штета проузрокује.[14)]

Право на накнаду штете која је акционару, односно члану друштва капитала непосредно проузрокована одлуком органа друштва остварује се у судском поступку. Тужбу може поднети сваки акционар, односно члан друштва капитала (појединачно, индивидуално) - активна легитимација. Подизање тужбе није условљено процентуалним учешћем улога акционара, односно члана у основном капиталу друштва. Акционар, односно члан подиже тужбу у своје име и за свој рачун (накнада штете припада акционару, односно члану - тужиоцу).[15)] У ЗОП-у није изричито уређено када се и према коме подиже индивидуална тужба, односно када се подиже против друштва, а када против чланова управе. Ако се ради о уклањању опасности од штете (нпр. скупштина је донела одлуку да се акције из нове емисије понуде само одређеној категорији акционара и сл.) најцелисходније је тужити друштво и тражити укидање такве одлуке, а ако се тражи накнада штете цели-

13. Закон о предузећима, чл. 272.
14. Закон о предузећима, чл. 77.
15. Ова тужба може се подићи и као дериватна за друштво, ако је статутом (или оснивачким актом) тако предвиђено, против чланова управе и надзорног одбора, као и против одговорних оснивача, чланова или акционара, ако су неизвршењем својих обавеза нанели штету друштву (и тиме посредно, не и непосредно, што би био основ за индивидуалну тужбу, и другим акционарима или члановима друштва), М. Васиљевић, нав. дело, стр. 95.

сходно је тужити управу која је донела спорну одлуку (исто и када је скупштина потврдила такву одлуку управе).[16)]

Тужба за поништај незаконите одлуке

Мањински акционари, односно чланови друштва капитала могу покренути поступак пред надлежним судом против одлуке органа предузећа (друштва) коју сматрају незаконитом, ако скупштина на њихов захтев не покрене поступак у року од 30 дана од дана подношења захтева. [17)]

ЗОП се код тужбе за поништај незаконите одлуке позива и на примену одредбе из ст. 3-7. члана 73. код тужбе за накнаду штете (вишеструка деривација, обавештавање друштва о подизању тужбе од стране акционара, односно чланова и поверилаца, право на накнаду трошкова мањинских акционара, односно чланова и поверилаца који успеју с тужбеним захтевом, хитност поступка).

Покретање поступка по тужби за поништај незаконите одлуке не одлаже извршење одлуке; нема суспензивно дејство; одлука и даље производи правно дејство. Међутим, суд може до доношења своје одлуке обуставити извршење оспорене одлуке (по основу привремене мере), на предлог тужиоца (мањинских акционара, односно чланова) или по сопственој иницијативи. Суд ће тако поступити, по правилу, ако оцени да постоји очигледна незаконитост одлуке и ако предузећу прети ненадокнадива штета извршавањем такве одлуке (нпр. у случају статусних промена, промена оснивача или незаконитих смена органа друштва, незаконитих постављења органа друштва, незаконите расподеле добити и сл.[18)]). Уколико суд донесе одлуку о обустави извршења одлуке, дужан је да о својој одлуци обавести орган у друштву који је донео одлуку против које је покренут поступак пред судом (и тужиоца). Ово обавештење има за циљ да спречи неповољно дејство одлуке и да обавести доносиоца да исту не може до доношења коначне одлуке суда да примењује. Обустава од извршење оспорене одлуке, јасно, не значи да је она и стварно незаконита. Њена незаконитост је само правна претпоставка, а стварну оцену о њеној (не)законитости донеће надлежни суд. Обустава од извршења одлуке је привремена мера временског ограничавања дејства одлуке док се о њеној правној ваљаности мериторно не одлучи.

По тужби за поништај незаконите одлуке суд може поништити оспорену одлуку; обавезати доносиоца на измене одредаба статута, односно других општих аката на основу којих је донесена незаконита одлука. Поништавање оспорене одлуке значи да се незаконита одлука елиминише из правног поретка. Када незаконита одлука престане правно да постоји, она не може више да производи правне последице ради којих је донета, а које је све до тада производила (и ако није од стране суда било обустављено њено извршење до доношења коначне одлуке). По-

16. Р. Прица, нав. дело, стр. 178.
17. Закон о предузећима, чл. 79 и 80.
18. М. Васиљевић, нав. дело, стр. 97.

ништавање одлуке делује *ex tunc*, ако је могућа реституција и ако то не проузрокује штету трећем савесном лицу.[19)]

Ова тужба се у домаћој литератури одређује као један вид тзв. колективне тужбе, јер се дејство судске одлуке протеже на све акционаре, односно чланове друштва.[20)]

Сазивање седнице скупштине друштва и допуна дневног реда

Мањински акционари, односно чланови могу од управног одбора (или директора код друштва с ограниченом одговорношћу), као законом одређеног сазивача, писмено захтевати да сазове скупштину уз навођење разлога за то и питања о којима би требало да одлучује. Уколико управни одбор (или директор код друштва с ограниченом одговорношћу) не сазове скупштину, у року од 15 дана од дана подношења захтева, могу је сазвати ови (мањински) акционари, односно чланови. Ако се скупштина не састане у року од 15 дана по захтеву мањинских акционара (нпр. због опструкције већине не постоји кворум[21)]), у даљем року од 15 дана скупштину може сазвати надзорни одбор (ако процени и закључи да постоји потреба за тим). Међутим, уколико скупштина ни по захтеву надзорног одбора не буде одржана, ови (мањински) акционари, односно чланови имају право на откуп акција, односно удела од стране друштва (право повлачења акционара, односно чланова из друштва[22)]).[23)]

19. Закон о предузећима, чл. 79. ст. 3. у вези чл. 73. ст. 6.
У француском праву се прави разлика између оглашавања скупштинских одлука ништавим и поништавања скупштинскх одлука. У погледу поништавања скупштинских одлука, доминантно је становиште да мањински акционари имају право на побијање скупштинских одлука које су противнне интересима акционарског друштва. Судови се у таквим случајевима, на захтев акционара, поништити одлуку скупштинбе позивајући се на општа правила о злоупотреби права.
20. И. Јанковец, Привредно право, Београд, 1999, стр. 171.
21. И. Јанковец, нав. дело, стр. 172.
22. М. Васиљевић, нав. дело, стр. 239.
23. Види, Закон о предузећима, чл.251 и 376.
У француском праву скупштину акционарског друштва могу сазвати и акционари који поседују најмање 1/10 основног капитала, чл. 158. Закона о трговачким друштвима из 1966. године. У немачком праву право сазивања скупштине имају и акционари чија укупна вредност акција износи 1/20 номиналне вредности основне главнице (чл. 111. Закона о акционарским друштвима). У хрватском праву, главна скупштина се мора сазвати ако то у писменом облику затраже деоничари који заједно имају или представљају најмање двадесети део основног капитала или статутом одређени мањи део, уз навођење сврхе и разлога за то. Захтев се упућује скупштини. У случају да се не поступи по овоме захтеву, суд може овластити деоничаре који су поднели захтев да сами сазову главну скупштину. Суд, при томе, може истовремено именовати и председника главне скупштине (чл. 278. Закона о трговачким друштвима).

Правила о објављивању сазивања скупштине и посебном позивању акционара с акцијама на име и акционара који су дали своје акције на чување код друштва примењују се и када скупштину сазивају мањински акционари.

Дневни ред скупштине објављује се истовремено са сазивањем скупштине тј. сам сазив садржи и дневни ред. У циљу благовременог упознавања акционара, односно чланова са предметом одлука о којима ће скупштина одлучивати и њихове припреме за расправу и одлучивање, за сваку тачку дневног реда прилажу се предлози одлука које ће скупштина разматрати.

У склопу заштите мањинских акционара, ЗОП им даје право да, у року од 8 дана од дана сазивања скупштине, писмено захтевају од управног одбора да одређено питање уврсти у дневни ред скупштине, уз навођење разлога за то (допуна дневног реда). Ако управни одбор прихвати захтев акционара за уврштивање одређеног питања у дневни ред, објавиће допуну дневног реда скупштине у року од осам дана од дана пријема захтева на исти начин као и оглас о сазивању скупштине. Међутим, ако управни одбор не прихвати захтев акционара и не објави допуну дневног реда, то на захтев ових (мањинских) акционара може учинити надзорни одбор, у року од 3 дана од дана подношења захтева. Уколико ни надзорни одбор то не учини, или није образован, то може учинити скупштина на захтев ових (мањинских) акционара.[24)]

Такође, и мањински чланови код друштва с ограниченом одговорношћу могу тражити да се одлучивање о одређеном питању уврсти у дневни ред већ сазване скупштине (допуна дневног реда). Уколико примарни сазивач не прихвати њихов захтев, они могу сами уврстити одређено питање у дневни ред скупштине, у складу с уговором о оснивању, односно статутом друштва.[25)]

Заштита мањине код повезивања предузећа

Закон о предузећима је посебну пажњу посветио заштити мањинских акционара у случају преузимања контроле и уопште стицања већинског учешћа капитала. Тако, сваки акционар матичног, односно зависног друштва може, по свом избору, захтевати од акционара који је преузео контролу, односно стекао већинско учешће капитала изражено у акцијама с правом гласа да, у року од 6 месеци од дана стицања већинског учешћа: купи његове акције најмање по истој цени по којој

24. Закон о предузећима, чл. 252.
Према хрватском Закону о трговачким друштвима, ако деоничари који заједно имају најмање двадесети део основног капитала, након што је сазвана главна скупштина, захтевају да се објави предмет одлучивања на главној скупштини то се мора учинити у року од десет дана од објављивања сазива скупштине (чл. 280. ст. 2 Закона о трговачким друштвима). У склопу заштите мањине деоничара јесте и право деоничара на подношење предлога скупштини након њеног сазива, а пре одржавања, којим он и саопштава да ће се на главној скупштини успротивити неком предлогу управе и надзорног одбора и придобити остале деоничаре да гласају за његов предлог (чл. 282 Закона о трговачким друштвима).
25. Закон о предузећима, чл. 376.

су купљене акције у поступку преузимања већинског учешћа; или замени његове акције у зависном предузећу за акције матичног предузећа; или плаћа му дивиденду која припада акционару са партиципативним акцијама.

У циљу ограничења утицаја матичног предузећа и његове јединствене управе на зависна предузећа и с тим у вези компензације губитка проузрокованог зависном предузећу, ЗОП предвиђа да је матично предузеће које доведе зависно предузеће у положај да изврши за себе штетан правни посао или да на своју штету нешто учини или пропусти да учини, дужно да надокнади зависном предузећу штету проузроковану по том основу. Поред матичног предузећа као солидарни дужници зависном предузећу одговарају и чланови управе матичног предузећа, који су зависно предузеће довели у положај да изврши за себе штетан правни посао или да на своју штету нешто учини или пропусти да учини. Под одређеним условима (ако су повредили своје дужности, осим ако докажу да су поступали по упуствима управе матичног предузећа) као солидарни дужници одговарају и чланови управе зависног предузећа.

Захтев за накнаду штете у име зависног предузећа (дериватна тужба) могу поднети, поред зависног предузећа, и његови мањински акционари, односно чланови.[26)]

Заштита мањине код статусних промена

Акционари, односно чланови друштава која учествују у спајању преузимањем који се противе том спајању, имају право да захтевају, по свом избору, да им друштво преузималац откупи акције или уделе, односно да им замени акције или уделе с правом гласа у приоритетне акције или уделе без права гласа. Откуп акција, односно удела врши се по тржишној цени, а у случају спора по цени коју одреди суд. Такође, могу побијати пред судом одлуку о спајању преузимањем ако сматрају да однос замене њихових акција или удела није одређен у одговарајућој сразмери (индивидуална тужба; практично ради се о побијању дела одлуке за цену, а не и саме одлуке о спајању). Ова права могу остваривати најдоцније у року од 60 дана од дана друге објаве уписа спајања преузимањем у регистар. Исто право имају и акционари, односно чланови који се противе промени облика друштва. Један од механизама заштите мањинских акционара, односно чланова је и одговорност друштва и органа друштва за накнаду штете. Наиме, чланови управе и надзорног одбора друштва преузимаоца одговарају солидарно с друштвом преузимаоцем за накнаду штете коју је спајање преузимањем проузроковало члановима или акционарима и повериоцима преузетог друштва, односно друштва преузимаоца невезано за одређени праг улога, односно потраживања према основном капиталу друштва. Одговорност обухвата и чланове управе и надзорног одбора преузетог друштва. Даље, ако се најмање 90% основног капитала зависног предузећа налази у својини ма-

26. Закон о предузећима, чл. 412 и 413.

тичног предузећа, спајање преузимањем врши се без сагласности скупштине зависног предузећа. Међутим, мањински акционари, односно чланови зависног друштва могу да захтевају сазивање скупштине ради доношења одлуке, односно давања сагласности на спајање преузимањем. Поменуте одредбе о заштити акционаре, односно чланова код спајања преузимањем сходно се односе и акиционаре, односно чланове друштва капитала у случају спајања новим оснивањем и поделе друштва.[27)]

Остало

Постоји низ других одредби ЗОП-а којима је уређен правни положај мањинских акционара, односно чланова друштва капитала, и које су, пре свега, у функцији заштите њихових интереса.

Учешће у управном одбору, Статутом се може предвидети да и акционари, односно чланови који имају мањински удео у друштву имају члана у управном одбору. Тај члан улази у број чланова које бира скупштина. Начин избора овог члана у управни одбор уређује се статутом.[28)] Иако ЗОП не помиње, статутом се може предвидети да и акционари, односно чланови који имају мањински удео у друштву имају члана (представника) и у надзорном одбору.

Заштита мањине кроз рад надзорног одбора, послове из свог делокруга надзорни одбор обавља на сопствену иницијативу. То је правило. Међутим, ЗОП даје право мањинским акционарима, односно члановима да писмено захтевају од надзорног одбора да изврши контролу законитости рада управе, уз навођење разлога. Ако надзорни одбор не поступи по овом захтеву у року од 30 дана од дана његовог пријема, мањнски акционари, односно чланови могу се, по истеку овог рока, обратити скупштини. [29)]

Испитивање биланса и одлука, у случајевима утврђеним статутом, мањински акционари, односно чланови могу тражити од скупштине друштва да последње годишње рачуноводствене исказе или инвестициону одлуку из последње 2 године испита вештак. Ако скупштина одбије предлог или не донесе одлуку у року од 60 дана од дана подношења јој предлога, вештака ће, на њихов захтев, одредити надлежни суд. Захтев за испитивање биланса и одлука подноси се у року од 30 дана од дана одржавања скупштине, односно у року од 60 дана од дана подношења предлога скупштини (испитивање биланса и одлука).[30)]

27. Закон о предузећима, чл. 431- 436, Детаљније, М. Васиљевић, нав. дело, стр. 387; М. Павић, Правна заштита акционара, поверилаца и других лица приликом статусних промена акционарског друштва, Право и привреда, Београд, 3/6/1995, стр. 294.
28. Закон о предузећима, чл. 261. ст. 3 и 4 и чл. 378.
29. Закон о предузећима, чл. 277 и 279.
30. Закон о предузећима, чл. 81.

Dragan Vujisić, Ph.D.
Assistant Professor, Police Academy, Belgrade

Legal Status of Minority in Capital Companies

Summary

Minority status is held by shareholders, i.e. capital company members who have or represent at least one-tenth of the base capital of the company, or its, by articles defined, smaller part.

Law on enterprises has particularly regulated the legal status of minority shareholders, i.e. capital company members, in fact, a number of instruments is anticipated for the protection of their interests. Thus, minority shareholders/members can bring (derivative) charges against management members for compensation for damage to the company/owners caused by their decision (if the assembly, at the request of minority shareholders/ member, does not institute legal proceedings within 30 days of the date of submitting the request, except in emergencies and in cases when management members have the majority vote in the assembly, when the charges can be brought without addressing the assembly); minority shareholders can bring charge against members of supervisory board for compensation for damage to the company caused while executing authority, they can institute legal proceedings at a competent court against a decision of the company organ they regard as illegal (if, at their request, the assembly does not institute the proceedings within 30 days), from the legally determined convoker, they can request in written form, to convoke the company assembly by stating reasons for that and items to be decided upon (if the assembly does not meet, they have the right to buy shares of the company), in written form they can request from the legally determined convoker of the company assembly to plase a particular item on the assembly agenda by stating reasons for it (supplement to the agenda); they have right to purchase shares in case of statutory changes.

***Key words**: minority shareholders and members, compensation for damage, nullification of illegal decision, concentration of companies, statutory changes*